

Tóth Mihály

tanszékvezető egyetemi tanár, PTE ÁJK, PPKE JÁK

tudományos tanácsadó MTA TK Jogtudományi Intézet

Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban

(Gondolatok Nagy Ferenc monográfiájáról, illetve annak ürügyén)¹

A szakmájukat elméleti igényességgel is művelő büntetőjogászok számára talán az egyik legmerészebb és legnehezebb vállalkozás, ha kitörni próbálván a világ aktuális kriminálpolitikai irányzatainak eklektikus útvesztőjéből, biztosabb fogódzót keresve megpróbálnak elmélyülni saját jogáguk tudománytörténetében.

Míg ugyanis a kodifikáció- vagy intézménytörténet és elemzés módszertanának lényege a tényszerűség, a történetek hiteles számba vétele, és rögzítése - vagyis elsősorban olyan szintézis, melynek során legalábbis háttérbe kell szorulnia a személyes értékelésének, addig a tudománytörténet egyetlen percre sem nélkülözheti az axiológiai szemléletet, hiszen nézeteket, elméleteket, rendszereket, s ezeknek egymásra és az utókorra gyakorolt hatását másként nem is lehet vizsgálni. A jogalkotás produktumainak históriája jellegéből adódóan elsősorban objektív szemléletű, a tudomány-történeti áttekintés mindig tartalmaz szubjektív elemeket. Már önmagában az a tény felvetheti bizonyos egyoldalúság vádját, hogy egy átfogó eszmétörténeti rendszerből kiket, milyen összefüggéseket, intézményeket tárgyalunk részletesebben, melyeket esetleg nagyvonalúbban, utalásszerűen,.

Mindez a mai kutató számára gyakori veszélyforrás is egyben. A tudománytörténet metodikája ugyanis nem csak a kodifikáció-történet, hanem az aktuális jogpolitikai kísérletek és a hatályos tételes jog megközelítési módjától is eltér. A világnézeti semlegesség talaján állva is nehéz elkerülni, hogy mai látásmódunkat, tapasztalatainkat vetítsük vissza olyan

¹ NAGY Ferenc: Régi és tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban. Akadémiai kiadó, Budapest 2013. (a továbbiakban NAGY F.)

korokra, amelyeket a történeti fejlődés adott fokán nyilvánvalóan más megközelítés, más társadalmi, gazdasági, kulturális, és ennek megfelelően merőben eltérő jogi környezet és tudásszint keretei formáltak. Az ilyen hibából fakadóan születnek néha sommás elmarasztalások pl. a középkori büntetés rendszer emberi jogokat semmibe vevő barbár kegyetlenségéről vagy bírálják a korabeli szerzők koruk által szinte áthághatatlan keretek közé szorított fogalomalkotási hibáit.

A historikusok tehát okkal tesznek szemrehányást azoknak, akik utólagos bölcselkedésükkel mintegy tagadják, hogy a fejlődést az adott kor szelleme determinálja, s bár a történelemben egyes kiváló elmék midig képesek átlépni az aktuális korlátokon (ez működteti a fejlődés mozgatórugóját), be kell látnunk, hogy a büntetőjog világát általában nem állandó, látványos és forradalmi változások jellemezték. Ennek ellenére mégsem haszontalan vállalkozás a visszatekintés és összegzés, mert csak így érthetjük meg, elemezhetjük a mai rendelkezések indokait, tárhatjuk fel gyökereiket, vizsgálhatjuk kialakulásuk olykor nehéz, kitérőktől sem mentes folyamatát. A tudománytörténet a ma jogászában is kifogyhatatlan tanulságok tárháza, olyan tapasztalat-halmaz, amely nélkül az aktuális törekvések, célok is nehezen értelmezhetők. Nem vitatva a jogtörténet tudományának önállóságát, fontos, hogy azt ne a tételes jogtól függetlenül, hanem azzal párhuzamosan, sőt annak sajátos módszertanaként is műveljük, egyben folyamatosan szembesítve a jelenkor tanulságaival.

Örömmel állapíthatjuk meg, hogy Nagy Ferenc professzornak hézagpótló módon sikerült ezt a nehéz feladatot új monográfiájában teljesítenie. Áttekintése jól ötvözi a megbízható krónikás és az elemző tudós szemléletét, következtetései mértéktartóak és meggyőzőek ám nem zárják ki vagy korlátozzák az olvasó szellemi mozgáséterét.

A műben szerves egységet alkot a szintetizáló történeti szemlélet, s a mai fontosabb büntetőjogi irányzatok értő elemzése. Nem töretlen ez a fejlődés Nincs új a nap alatt, az egyik oldalon a bosszú, a másikon a jóvátétel eszméje ma, évezredekkel dacolva megint jelen van, s próbálja a kételkedőket korszerűbb jelmezzel meggyőzni. A kriminalisták vagy újra a mediáció, a kompenzáció aktualitásáról vagy éppen a „zéró tolerancia” üdvöztető hatásairól, az „ellenség-büntetőjog” létjogosultságáról vitatkoznak. Egyesek tagadni, árnyalni próbálják a hagyományos büntetőjogi szerepkört, mások túlértékelik azt. Mindez nem lenne baj, ha ez a

vita – mint ezt prfoesszor-társam is érzékletesen láttatja – az indokolt választékbővítés, s nem a szemellenzős kizárólagosság jegyében zajlana.

A monográfia szerkezete logikus és világos. A XI fejezetből álló mű a kérdéskör elvi megalapozásával, alapvető dilemmáinak felvázolásával kezdődik, majd a széles történelmi tábló áttekintése után napjaink főbb tendenciáit ismerhetjük meg. A részletes és alapos elemzéshez ezúttal csupán tézisszerűen néhány rövid megjegyzést, refelxiót fűzök.

1. A szerző már a könyv elején hangsúlyozza, hogy a büntetőjog valódi gyökere voltaképpen a jogfilozófiában keresendő. S valóban, mint erre már korábban magam is igyekeztem rámutatni², a büntetőjog hazai tudományának egyik fontos, s eddig talán nem kellően hangsúlyozott sajátossága, hogy e jogág elméleti művelése az idők folyamán más területekhez képest mindig gyakrabban és szorosabban kötődött az észjog, a jogelmélet, jogbölcselet kérdéseéhez.

A jogbölcseleti megalapozás abból az igényből táplálékozott, hogy mind a bűncselekménytan, mind a büntetéstani elválaszthatatlan számos filozófiai, ontológiai vagy axiológiai kérdés felvetésétől és megválaszolásától.³

Vuchetich Mátyás – akit méltatói okkal tekintenek az első igazán jelentős hazai büntetőjogtudósnak - a büntetőjogon kívül már a XVIII-XIX. század fordulóján tanított jogbölcseletet is⁴. Érdemes felidézni a két jogág összefüggéseiről megfogalmazott gondolatait. *„E két diszciplína kölcsönösen úgy van összekapcsolva, hogy az egyik a másik nélkül nem létezhet; egymagában a jogbölcselet minden tapasztalatától eltávolodva, megfosztva degenerálódik, meddő üres térben mozgó spekulációvá, amely álmodozó kriminalistákat terem; önmagában az egyedül levő tételes jog, minden jogi bölcseletet*

² TÓTH Mihály: A büntetőjog tudományának és gyakorlatának kapcsolata. In: Hajdú József (főszerkesztő): 90 éves a Szegedi Jogászképzés. Kiadja az SZTE ÁJK, Szeged, 2013. 171-178. old.

³ Ennek oka valószínűleg az, hogy a magánjog már igen korán gondosan kimunkált és szinte teljesnek tekinthető római jogi alapjai után a büntetőjog elveire és elméletére a polgári filozófiák - köztük meghatározó módon a német filozófia művelői (Kant, Hegel, Feuerbach, Fichte és mások) - gyakoroltak erős befolyást, s ez erős hagyományt teremtett. Az nem szorul igazolásra, hogy a magyar büntetőjog fejlődése mindig leginkább német hatás alatt állt. A két jogág szoros összefonódása Németországban ma is töretlen, utalhatok a korábbi időszakból pl. Radbruchra vagy Merkelre, ma Harro Otto, Ulrich Sieber, vagy a svájci Kurt Seelmann professzorok munkásságára.

⁴ Jogbölcseleti kérdéseket érintő műve 1802-ben „De origine civitatis” címmel Kassán jelent meg.

nélkülözve, mint tisztán gyakorlat, minden jogi elmélettől megtisztítva, [...] pusztán a törvények krónikájává válik, soványodik és létrehozza a hetvenkedő, szájhős, fecsegő büntetőjogászokat.”⁵

A pesti jogi karon *Szibenliszt Mihály* a jogbölcseletnek és a büntetőjognak is tanára volt⁶ (csakúgy, mint később Schnierer Aladár), a szabadságharc után pedig egy ideig a két tantárgy egy tanszék keretében is működött.⁷ A tendencia a múlt században folytatódott. A századelőn *Finkey Ferencz* alkotott fontos művet a jogbölcselet körében is.⁸ *Angyal Pálnak* 1922-ben jogelméleti tankönyve jelent meg, a későbbi évtizedekben pedig szintén jelentős oktatói és alkotói munkát fejtettek ki a jogbölcselet (főként a büntetőjogi fogalomalkotás elméleti kérdései) terén a pécsi büntetőjogi tanszék későbbi vezetői, *Irk Albert* vagy *Losonczy István* is.⁹ Ugyancsak alkotott a büntetőjog és a jogbölcselet összefüggéseit tárgyaló művet a miskolci büntetőjogász, *Hacker Ervin* is.¹⁰ Ugyanakkor kortársaik közül azok, akik elsősorban a jogbölcselet kérdéseivel foglalkoztak – pl. *Pikler Gyula* vagy *Moór Gyula* (utóbbi fiatal éveiben az eperjesi jogakadémián évekig tanított büntetőjogot is) – jelentős műveikben kifejezetten a büntetőjog filozófia kérdéseiről értekeztek.¹¹ *Vámbéry Rusztem* szintén meggyőződéssel állította, hogy „a történelem és a filozófia az a két ér, amely a büntetőjog és az universitas scientiarum közt a vérkeringést fenntartja.”¹²

⁵ Institutiones Iuris Criminalis Hungarici. Budae, 1819. Eredetiből fordította Király Tibor. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 47. old.

⁶ Legjelentősebb bölcseleti műve a kétkötetes “Az észjog tanai” c. munka (Institutiones juris naturalis conscriptae per Michaellem Szibenliszt. Tomus I-II. Editio altera. Pestini 1831.)

⁷ Lásd SZILÁGYI Péter: A jogbölcselet oktatása a jogi karon. www.ajk.elte.hu/tudomanyosprofil/kiadvanyok/bibliothecaiuridica/jogaszkepzes/07_SzilagyPeter-Jogbolcselet.pdf 55. old. (2011 április 9.)

⁸ A tételes jog alapelvei és vezéreszméi (Budapest. Grill 1908).

⁹ Pl. IRK Albert: A büntetőjogi fogalmak módszertani kritikája. Dunántúli nyomda és könyvkiadó r.-t. Pécs, 1926., LOSONCZY István: A funkcionális fogalomalkotás lehetősége a jogtudományban. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1941.

¹⁰ HACKER Ervin: Bevezetés a büntetőjog bölcseletébe. Dunántúli nyomda és könyvkiadó r.-t. Pécs, 1924.

¹¹ lásd pl. PIKLER Gyula: A büntetőjog bölcselete: Grill Károly könyvkiadó-vállalata, Budapest, 1910.,

FINKEY Ferenc: Vitéz Moór Gyula elmélete a büntetőjog magánjogi jellegéről. Jogászegyleti értekezések és egyéb tanulmányok. 1941/3-4. 365-386.

Hangsúlyoznom kell azonban, hogy ez az elméleti szemléletmód nem zárta a büntetőjog tudományát elefántcsont-toronyba, művelői megőrizték szoros és szerves kapcsolatukat a mindennapok gyakorlatával. Angyal Pál pl. „A jogbölcsezet alaptételei” című munkájában így írt erről: *„Bármelyik módszerrel élünk is, minden esetben különös figyelmet kell fordítanunk arra, hogy bizonyos preconcepcionált fogalmak ne hamisítsák meg tiszta látásunkat, mert különben hamis következtetésekhez jutunk. A régi észjogi iskola elméleti alapokon szép vonalú rendszereket épített ki, de egy-egy új rendszer távol esett a való élettől, azzal éppen nem kongruált (állítható pl., hogy a tisztviselői kinevezéseknél az érdemesség érvényesül, hogy egy jogállamban a jogegyenlőség az alapelv, hogy a szuverenitás jellemvonása a korlátlanúság stb., - a valóságnak megfelelő igazi kép azonban az, hogy a kinevezéseknél a protekció dönt, - hogy a jogok kiosztásánál és gyakorlásánál az ügyesség s nemritkán a szellemi vagy fizikai erő szemmel látható egyenlőtlenségeket teremt, - hogy egyes vezető államoktól eltekintve a többiben a főhatalom kisebb-nagyobb mértékben korlátozott stb.). Igaz, hogy az ilyetén megfestett kép zavarosabb, mint az, amely a sémák szerint készül, de a valóság csak így közelíthető meg. A normálisnak vélt típustól való eltérés nem oly áttekinthető, nem oly rendszeres, mint az ideális normalitás, de az eltéréseket a való élet teremti...”*¹³

Angyal későbbi professzortársa Losonczy István nem csupán elviekben értett mélységesen egyet ezzel a szemlélettel. Egy helyütt ezt írta: *„...mi azt a kérdést tesszük fel, mi az irányadó a tudományban: a tudós elmélete, amelyet nem igazol a gyakorlat, a valóság, vagy pedig a gyakorlat, a valóság, amely az elmélettel szemben alakul? A kérdésre...helyesen csak akként lehet válaszolni, hogy a valóság az alapja az elméletnek, nem, pedig megfordítva, s ezért hibás az elmélet, amelyet a valóság, a tapasztalat nem igazol...”*¹⁴

Elmélet és gyakorlat szerves egysége, a praktikus döntések megfelelő elméleti megalapozása, ugyanakkor a bölcsélet erejének és metodikájának valós gyakorlati igények szolgálatába állítása a későbbi évszázadok fejlődését is végigkísérte. A „gyakorlati igények”

¹² VÁMBÉRY Rusztem: Büntetőjog Grill Károly könyvkiadó-vállalata. Budapest, 1913. I. füzet, XI. old.

¹³ ANGAL Pál: A jogbölcsezet alaptételei. Dunántúl könyvkiadó és nyomda Rt, Pécs, 1922, 31-32. old.

¹⁴ Adalékok a tartós és állapot-bűncselekmény kérdéséhez. Studia Juridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata. Tankönyvkiadó, Budapest, 1960. 12-13. old.

abszolutizálása, félreértelmezése és akár tudatos félremagyarázása azonban időszakonként torzulásokhoz is vezethet, s ez napjainkban mindinkább fenyegető veszéllyé válik.

Nagy Ferenc okkal aggódik amiatt, hogy „*a praktikus nemritkán aktuálpolitikai célokat követő gyakorlati kriminálpolitika uralja a jelenlegi helyzetet. Ezt jól szemlélteti, hogy a kriminálpolitika irányulhat a jogállami büntetőjogon kívüli célra is, mint pl. [...] a pártpolitikai szférára, vagy pl. a választási szavazatszerzés optimalizálására.*”¹⁵ Ezért tartja fontosnak, hogy „*a bűnügyi tudományok művelői – jobban mint valaha – a saját jogállami alapjainak, a szabadságjogok garanciáinak fokozott biztosításán fáradozzanak, akár a nem jogállami és szakjogon kívüli kriminálpolitikai célkövetés akadályozásával, hátráltatásával, de legalább erőteljes kritikájával.*”¹⁶

2. Az elméleti alapok a rendszeralkotásra is kihatnak. Nem véletlenül foglalkozik a monográfia részletesen a „büntetőjogi dogmatika” kérdéskörével is. (VIII. fejezet). A „dogmatika”, s így a büntetőjogi dogmatika mibenlétét, tartalmát, lényegét gyakran magától értetődőnek tekintjük. Pedig a fogalmat alaposabban vizsgálva kiderül, hogy azt néha egymástól eltérő jelentésekkel ruházzuk fel, magunk számára sem feltétlenül azonos módon definiáljuk, nem ugyanúgy határozzuk meg összetevőit, rendeltetését, a jogalkotáshoz vagy a jogalkalmazáshoz való viszonyát.

Olykor aktuális feladatait tekintve is éles viták tanúi lehetünk. A szerző érzékletesen idézi fel azt a polémia, melyben Wiener A. Imre másfél évtizede „a leghatározottabban visszautasította” Szabó Andrásnak a büntetőjogi dogmatika lényegéről alkotott felfogását.¹⁷ Szerinte „alapvetően téves”, hogy Szabó szerint a dogmatika kiléphet a hatályos rendszertani összefüggések vizsgálata köréből, ezáltal nemcsak axiológiai, hanem legitimáló funkciója is lehet.¹⁸ Wiener bírálata talán túl szigorú. A megalapozottabb értékeléshez egyrészt egységes és vitathatatlan fogalmi ismérvekben kellene megállapodnunk – ami alig lehetséges, figyelemmel arra, hogy Nagy Ferenc szerint is legalább négyféle, részben átfedő, részben specifikus tartalommal ruházzák fel a dogmatika fogalmát – másrészt meg kellene indokolni a

¹⁵ NAGY F. 125. old.

¹⁶ u.o.

¹⁷ SZABÓ András ezzel kapcsolatos nézeteit pl. Büntetőjogi dogmatika-Alkotmányjogi dogmatika c. tanulmányában fejtette ki. (Jogtudományi Közlöny 1997/7-8. szám, 293-301. old.)

¹⁸ WIENER A. Imre: A büntetőjog dogmatikájáról és értelmezéséről. Békés Imre ünnepi kötet. ELTE ÁJK, Budapest, 2000. 47. old.

büntetőjog tárgyának és vizsgálati módszerének merev szembeállíthatóságát (ami feltehetően szintén kudarcra van ítélve).

Ezért magam is osztom a szerző álláspontját: a dogmatika elsősorban tudományos rendszertan – mint Wlassics Gyulát még a XIX. század végéről idézve írja : „rendszerelmélet, a ’rendszer’ iránti igény [...] nélkül tudomány, különösen jogtudomány nincs”¹⁹ - , ám ettől elválaszthatatlanul, módszertan is. A büntetőjog fogalomrendszerének elemző vizsgálata sajátos és sokoldalú módszerek alkalmazását igényli, s ennek során szükségképpen alakulhat, fejlődhet maga a rendszer is. Ez megint csak metodikai bővülést implicál. A dogmatika eszerint tudományos rendszer és módszer mozgásban lévő egysége, a tételes jogi előírások strukturált szintézise, s egyben adott esetben meghaladása, továbbfejlesztése is. Egyszerre rendszerelemzés, rendszerteremtés és rendszerbíráló is.

3. Az előzőekben pécsi tanszéki elődöm, Losonczy István professzor már szóba került. Tudom, hogy az eszméletörténeti munkákból mindenkinek saját kedvencei bővebb méltatása szokott hiányozni, s azzal is tisztában vagyok, hogy az ilyen gyakran szubjektív igények teljesítése aránytalanságokhoz is vezethet. Talán mégis elnézhető, hogy szerintem Losonczy professzor munkássága egy a büntetőjog tudományának rendszerét átfogóan és alaposan bemutató elemzésben esetleg többet érdemelhet néhány rövid utalásnál.

Róla a monográfiában annyi szerepel hogy egyike azoknak, akik Schultheisz és Kádár mellett – kísérletet tettek a büntetőjog marxista megalapozásának kifejtésére²⁰, és említést érdemlőek 1957 után megjelent monográfiái. ²¹ Igaz, tartozom az igazságnak azzal, hogy hozzáteszem: méltó helyet kapott a könyv függelékében olvasható életrajz-gyűjteményben is.

Losonczy – éppen univerzális szemlélete, s a jogbölcseleti látásmódját az új kriminális jelenségek elemzésével összekapcsolni képes módszertana okán nézetem szerint a múlt század középső évtizedeinek egyik meghatározó büntetőjogásza volt. Az őt már életében ért inkább politikai, mint szakmai bírálatok alapján érthető, hogy nem az 50-es 60-as évek szemlélete által elvárt színvonalon és metodikával közeledett a büntetőjog általa talán el sem ismert marxista alapjaihoz. Ő például sohasem jutott el az analógia igenléséig, a társadalomra

¹⁹ WLASSICS Gyula: A büntető jog tudománya. Magyar Igazságügy 1891. XXXV. 92. old.

²⁰ LOSONCZY István: *A magyar anyagi büntetőjog* (Pécs: 1951); SCHULTHEISZ Emil: *Büntetőjog* (Szeged: 1951); KÁDÁR Miklós: *Magyar anyagi büntetőjog* (Budapest: 1950)

²¹ LOSONCZY István: *A tettesség* (Budapest: KJK 1961); LOSONCZY István: *A tettesség és a részesség a büntetőjog rendszerében* (Budapest: KJK 1966)

veszélyesség önmagában is bűncselekmény konstruálására képed hatásának elismeréséig. Gazdag életművében azonban nem is ez a legfontosabb. A mulasztás okozatosságának kérdéseiről írt értekezései pl. máig hatóak, s úttörőnek tekinthetők az orvostudományi kutatás és a büntetőjog összefüggését érintő gondolatai is²².

Az ortodox dogmatikától elszakadni képes gondolkodásmódja igazolásául hadd említsek egy konkrét példát a büntetőjog klasszikus területéről is: a *társtettség* vizsgálata kapcsán kortársai közül szinte egyedül vetette fel a „gondatlan társtettség” elvi lehetőségét, ami ma ismét foglalkoztatja a büntetőjogászokat. Nézete szerint előadódhatnak olyan esetek, hogy a társtettesek közösen cselekszenek, s noha a cselekvés természetesen csak szándékos lehet, a magatartások eredményeképpen nem kizárólag szándékos bűncselekmény valósulhat meg. *„A gondatlan bűncselekmény társtettségben történő elkövetésének ugyanaz a szerkezete, azzal a – kérdésünk szempontjából lényegtelen – különbséggel, hogy a megengedett, büntetőjogilag önmagában véve irreleváns, szándékos, tudatos cselekményt, nem egy tettes határozza el és valósítja meg, hanem – teljes akarategységben és tudatos együttműködéssel – több tettes, akiket [...] társtetteseknek kell tekinteni. Ha a társtettesek cselekménye büntetőjogilag releváns eredményre vezet: társtettségben elkövetett gondatlan büntett miatt kell őket felelősségre vonni.”*²³ Losonczy kortársai ezt az álláspontot határozottan bírálták, ma már az elmélet művelői közül is többen elfogadják, s legalábbis de lege ferenda megfontolásra érdemesnek tartják. Ugyanakkor az elv elismerése a gyakorlatban –préterintencionális bűncselekmények esetében bizonyosan – szinte töretlenné vált.

S ha már legalább limitált módon elismerjük a gondatlan társtettség lehetőségét, máris a vegyes bűnösségi alakzatú bűncselekményekhez kapcsolódható részesség problémakörénél járunk, s bizony itt is, Losonczy István gondolatmenete nyomán, fél évszázados hagyománytisztelettel szakítva, eljuthatunk a gondatlan eredményhez fűződhető *bűnsegély* elfogadhatóságig.

4. Végül hadd szóljak arról, hogy a büntetőjog tudományának aktuális helye, szerepe kapcsán teljes mértékben osztom Nagy Ferenc azon álláspontját, amelyet egy ma mind

²² Csak azért nem végezte el már meglelt korában az orvosi egyetemet is, mert 1947-ben döntést hoztak arról, hogy egyetemi professzorok nem lehetnek egyben egyetemi hallgatók is.

²³ LOSONCZY István: A tettség, KJK Budapest, 1961. 145. old.

Az 1961. évi V. tv. 13. §-ának (2) bekezdése még úgy rendelkezett, hogy „társtettesek azok, akik a büntettet egymás tevékenységéről tudva közösen követik el”, itt tehát még nem szerepelt a törvényben a „szándékos” elkövetés, bár ezt az indoklás „nyilvánvalónak” minősítette.

határozottabban testet öltő veszély kapcsán fejtett ki . A veszély mibenlétének és tartalmának megértéséhez ismét egy rövid visszapillantásra van szükség.

A büntetőjog magyar fejlődésének kezdeti szakaszában a tudomány megelőzte, lehet azt mondani, hogy előkészítette a kodifikációt. Bodó, Huszthy, Vuchetich, de még Pauler vagy Fayer is akkor alkottak jelentős műveket (jellemző, hogy többen közülük büntetőjogi és jogbölcséleti munkákat is), amikor nem volt még sem önálló anyagi, sem eljárási törvénykönyvünk.

Csak a XIX. század végétől mondhatjuk el, hogy törvényhozás és tudomány, kölcsönösen hatott egymásra, a tételes jog alkalmazása során felmerült kérdések termékenyítően hatottak a tudományra, s a tudomány impulzusokat adott újabb, haladóbb, korszerűbb jogi háttér megteremtéséhez, folyamatos továbbfejlesztéséhez.

A legcsekélyebb mértékben nem vonható kétségbe az sem, hogy a II. Világháborút követő fél évszázad során is születtek jelentős tudományos eredmények a büntetőjog hazai művelésének területén. Csak egy viszonylag rövid időszak – talán az 1948 és 1955 között megjelent írásokról mondható el, hogy azokban az ideológiai fejtegetések felülírták és determinálták a hagyományos tudományelméleti szempontokat. Pontosabban, alapvetően teljesen átpolitizált osztályharcos szempontok vették át a hagyományos tudományelmélet szerepét. Később már mindannyian tudtuk, hogy az érdemi mondanivalótól mindinkább elváló ideológiai körítés – a „vörös fark” gyakori odabiggyesztése ritkább és rosszabb esetben látványos csóválása - csak az egyébként gyakran kiváló monográfiák megjelenésének sajátos ára, feltétele volt. A mi korosztályunk tehát már megtanulta kibontani a valódi tudományt a felesleges, de a hatalom által elvárt szezonális csomagolóanyagból.

S így jutottunk el a jogállami büntetőjog évtizedeihez. Tegyük hozzá, nem csekély várakozással és reménykedéssel. Belátom, több mint merészség kellő történeti távlat hiányában véleményt mondani arról, teljesültek-e a büntetőjog tudománya területén ezek a felfokozott elvárásaink . Mégis, indokoltnak tartom (mert a veszélyre talán kellő történeti távlat hiányában is figyelmeztetni lehet), hogy csatlakozzak Nagy Ferencnek a dogmatika eróziójáról, a szimbolikus büntetőjog erősödéséről kifejtett gondolataihoz. Magam is úgy látom, hogy napjaink büntetőjogának fejlődését egyre gyakrabban értékes és fontos dogmatikai tételek semmibe vétele, tudatos félre tétele, vagy tudatlanságból adódó mellőzése

jellemzi. A szerző szerint „a szimbolikus büntetőjog [...] azzal jellemezhető, hogy a büntetőjog kiterjesztése valósul meg az új életterületekre az úgynevezett aktuális, nagy problémák értelmében (például a nemzetközileg működő szervezett bűnözés, a terrorizmus stb.)” Ez egyben „a büntetőjog által elérhető magatartás-irányító/szabályozó hatás és eredmény túlértékelése. A két faktor együttthatalma jelentős deficithez vezet a tényleges jogtárgy-védelem gyakorlása tekintetében, anélkül, hogy a jogalkotó/törvényhozó ezt a végrehajtásai deficitet tudomásul venné. Politikailag a törvényhozó azonban a jogtárgyvédelem tulajdonképpeni feladatának elmulasztása ellenére döntési és cselekvési képességét demonstrálja és kommunikálja.”²⁴

S valóban: konzervatív és liberális büntetőpolitikai kísérletek hullámváltozásai közben a szemünk láttára váltja fel a büntetőjog következetes ultima-ráció jellegét pillanatnyi lobbierdekek sajátos „precedens-jogalkotása”, a jó esetben is legfeljebb részinformációkkal rendelkező, érzelmileg könnyen befolyásolható „vox populi” igényeinek kielégítése. Eközben sorra hamvadnak el a politika egyre kevésbé megalapozható pragmatikus igényeinek oltárán olyan korábban nem véletlenül kikezdhetetlennek vélt elvek, mint pl. a személyes büntetőjogi felelősség alapjai, az utócselkmények büntetlenségének doktrínája, a relatíve meghatározott szankciók elve, a kívánatos bírói önállóság törvényhozói tisztelete. A tudomány féltő és hozzáértő simogatását a hatalom „csapásai” váltják fel. Nem is egy, olykor három. Az első csapás az elzárás büntetőjogba emelése, a harmadik, gyakran kötelezően kiszabandó, s a szabadulás reményét is tagadó életfogytig tartó szabadságvesztés. Olyan jogi fércművek olvashatók a Magyar Közlöny lapjain, amelyek az alaki halmazat vagy a természetes egység fogalma ismeretének teljes hiányáról árulkodnak²⁵, s amelyek képtelenek még a magyar nyelv és helyesírás alapvető szabályait is tiszteletben tartani²⁶.

Kezdetben, mint láttuk, a tudomány megelőzte a jogalkotást, később rövid ideig kart karba öltve jártak, az utóbbi negyed században viszont a jogalkotás – hogy stílszerűen szóljak, előbb inkább hanyag gondatlanságból, ma már nem ritkán egyenes szándékkal – mellőzi aktusai tudományos megalapozottságát és meghajol talmi populista igények előtt.

²⁴ NAGY F. 129. old.

²⁵ A Btk. 204. §-ában évekig „pornográf felvétel vagy felvételek” volt az elkövetési tárgy

²⁶ Pl. a jogszabály hivatalos szövegének indokolásában a „sújtani” igét „ly”-nal írják (2011. évi LXXXIX. tv. 23. §), a „vagy” kötőszót „és”-sel cserélik fel (ezáltal a szándékolt diszjunkció helyett értelmezhetetlen és alkalmazhatatlan konjunkciót teremtve) stb.

Pedig - ahogyan Nagy Ferenc professzor monográfiája végén fogalmaz - egy olyan világból, ahol a „jó” és a „rossz” fogalma mereven kettéválk, ahol felfüggesztik a megértésre törekvést és szétdarabolják a humanitást, semmi jó nem származik.

Aki ennél valamelyest optimistább végkövetkeztetést keres (vagy legalábbis ilyenről nem mond le), az – ha eddig nem tette - mindennek előtt feltétlenül olvassa el a könyvet. Megéri.